

INGLIZ TILI TINGLAB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA AUTENTIK AUDIO MATERIALLARDAN FOYDALANISH

Turg'unboyeva Arofatxon Otabek qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universitetining 1-kurs talabasi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:03.07.2025

Revised: 04.07.2025

Accepted:05.07.2025

KALIT SO'ZLAR:

*Tinglab tushunish,
autentik materiallar,
ingliz tili, metodika,
audio resurslar, dars
dizayni, kommunikativ
yondashuv...*

Ushbu maqolada chet tili sifatida ingliz tilini o'rgatishda autentik audio materiallar – ya'ni asl hayotda yaratilgan va tabiiy tarzda aytilgan nutq namunalarining o'quvchilarning tinglab tushunish (listening comprehension) ko'nikmasini rivojlantirishdagi o'rni yoritiladi. Tinglab tushunish nafaqat passiv ko'nikma, balki faol jarayon bo'lib, u nutqni eshitish, asosiy ma'lumotni ajratish, kontekstni tahlil qilish, va talaffuzni tushunish kabi ko'nikmalarni qamrab oladi. Maqolada autentik materiallardan qanday qilib bosqichma-bosqich foydalanish, ularni dars jarayoniga qanday integratsiya qilish, va o'quvchilarning til kompetensiyasiga qanday moslashtirish kerakligi metodik jihatdan bayon etiladi. Shuningdek, qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ham keltirilgan.

Bugungi globallashuv davrida ingliz tili xalqaro aloqa, fan, texnologiya va ta'lim sohalarida yetakchi o'rin egallab kelmoqda. Shunga muvofiq, til o'rgatish metodlari ham zamonaviy yondashuvlar asosida shakllanmoqda. Til o'rgatishda to'rt asosiy ko'nikma – o'qish, yozish, gapirish va tinglash – orasida aynan tinglab tushunish eng murakkab va e'tibordan chetda qoladigan ko'nikma sifatida qaraladi. Ko'pgina an'anaviy darslarda tinglab tushunish mashg'ulotlari sun'iy tarzda yozilgan matnlar asosida o'tiladi. Bu materiallar grammatik jihatdan silliq, talaffuzi juda ravon va oldindan ssenariy asosida

tuzilgan bo‘lib, o‘quvchini real hayotdagi nutqqa tayyorlay olmaydi. Shu sababli, autentik audio materiallar – ya’ni real muloqot sharoitida aytilgan, til egalarining tabiiy nutqi – ta’lim jarayoniga kiritilishi dolzarb bo‘lib bormoqda.

Autentik audio materiallar tushunchasi

Autentik materiallar – bu chet tilini o‘rgatish maqsadida emas, balki tabiiy ravishda kommunikatsiya uchun yaratilgan materiallardir. Harmer (1991, 1999) ta’kidlashiga ko‘ra, autentik materiallar — bu: "ona tili sohiblari uchun yaratilgan, o‘quvchilar uchun emas, balki haqiqiy hayotda foydalanish uchun mo‘ljallangan materiallar." Nunan (1989, 1999) esa quyidagicha ta’rif beradi: "Haqiqiy muloqot davomida ishlab chiqilgan va o‘qitish uchun emas, balki tabiiy aloqa uchun mo‘ljallangan yozma yoki og‘zaki til materiallari." Masalan:

- Yangilik eshittirishlari (BBC, CNN, VOA)
- Podkastlar (masalan: 6-Minute English, Luke’s English Podcast)
- YouTube videolar – vloglar, suhbatlar, reportajlar
- Filmlar, seriallar, reklama roliklari
- Audiokitoblar yoki dramatik sahnalar

Bu materiallarda odatiy darslik matnlarida uchramaydigan tez nutq, bog‘langan so‘zlar (connected speech), har xil talaffuzlar, madaniy kontekstlar, ixtiyoriy iboralar va dialogik muhit mavjud bo‘ladi.

Autentik materiallarning afzalliklari

Nutqning tabiiyligini tushunish: sun’iy matnlarda talaffuz sekin, izchil va xatolardan holi bo‘lsa, autentik materiallarda nutq tabiiy holatda – to‘xtab turishlar, to‘ldiruvchi so‘zlar (e.g., you know, I mean) va hissiyot bilan birga bo‘ladi. Bu holat o‘quvchini haqiqiy hayotga tayyorlaydi. Stephen Krashenning fikricha, autentik materiallar (real hayotdan olingan matnlar, audio va video) o‘quvchilarga tushunarli va tabiiy til taqdim etadi, bu esa tilni ongli o‘rganishdan ko‘ra samaraliroqdir. Madaniy kontekstga sho‘ng‘ish: autentik materiallar orqali o‘quvchi ingliz tilida so‘zlashuvchi jamiyatlarning urf-odatlarini, humor, sarkazm, ijtimoiy mavzular va madaniy nuqtai nazar bilan ham tanishadi.

Motivatsiyani oshiradi: film sahnalari yoki sevimli podkastlar orqali dars qiziqarli, hayotiy va aktual bo‘ladi. Bu o‘quvchilarni mustaqil tinglashga undaydi.

Bo‘g‘in va talaffuzga moslashish: o‘quvchi bog‘langan so‘zlar (wanna, gonna), qisqartmalar, urg‘ular va har xil aksentlarga (British, American, Australian) quloq o‘rgatadi.

Autentik materiallardan foydalanish metodikasi

Darajaga moslashtirish: autentik materiallar odatda yuqori darajadagi til bilimini talab qiladi. Shu sababli, o'qituvchi ularni o'quvchi darajasiga moslashtirishi, maqsadga yo'naltirilgan holda ishlatishi lozim:

Boshlang'ich (A1–A2): qisqa, soddalashtirilgan podkastlar, bolalar multfilmlaridan lavhalar, subtitrlar bilan ishlash.

O'rta (B1–B2): qisqa yangiliklar, intervyular, soddalashtirilgan audiokitoblar

Yuqori (C1+): TED Talks, murakkab intervyular, real suhbatlar, ijtimoiy mavzular.

Darsda bosqichma-bosqich ishlatish:

1. Old tayyorgarlik: lug'atlarni oldindan tushuntirish, kontekst bo'yicha taxmin qilish mashqlari

2. Tinglash:

Birinchi marta – asosiy g'oyani tushunish

Ikkinchi marta – tafsilotlarga e'tibor

Uchinchi marta – gap tuzilmalari, talaffuzga diqqat

3. So'nggi bosqich:

Savol-javob

Fikr bildirish

O'xshash vaziyatni rolli o'yin shaklida takrorlash

Muammolar va ularning yechimlari

Muammo	Yechim
Tez nutqni tushunmaslik	Materialni bir necha marta tinglash, qismlarga bo'lib berish
Lug'at yetishmasligi	Kontekstual taxmin qilish mashqlari, oldindan lug'at ishlash
Aksent va dialektlar	Turli talaffuzdagi podkastlar tanlash, subtitrlar bilan boshlash
Dars uchun vaqt yetmasligi	Uyga vazifa sifatida podkast tinglash topshirig'i berish

Autentik audio materiallar ingliz tili o'rgatishda samarali vosita hisoblanadi. Ular o'quvchilarda tinglab tushunish, talaffuzni ajratish, madaniy tafakkurni rivojlantirish va real hayotdagi muloqotga tayyorlanish imkonini yaratadi. Shuningdek, bunday materiallar tilni faqat grammatik jihatdan emas, balki mazmun va aloqa vositasi sifatida o'rganishga

yo‘naltiradi. Shuning uchun ingliz tili o‘qituvchilari autentik manbalardan ongli, tizimli va darajaga mos holda foydalanishlari muhim.

Takliflar:

- O‘qituvchilar uchun autentik materiallar asosida metodik qo‘llanmalar ishlab chiqilishi lozim.
- Ingliz tili darslarida haftasiga kamida 1-2 marta autentik materiallarga asoslangan tinglash darslari tashkil etilishi kerak.
- O‘quvchilarga uy mashg‘ulotlari sifatida BBC Learning English, TED Talks, Voice of America kabi manbalarni tinglash tavsiya etilishi lozim.
- Autentik materiallardan foydalanish bo‘yicha o‘qituvchilar uchun seminarlar va treninglar o‘tkazilishi zarur.

Foydalangan adabiyotlar:

1. BBC Learning English – www.bbc.co.uk/learningenglish
2. Field, J. (2008). Listening in the Language Classroom. Cambridge University Press.
3. Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. Language Teaching, 40(2), 97–118.
4. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching. Pearson Education.
5. Krashen, S. (1985). The Input Hypothesis: Issues and Implications. Longman.
6. Nation, I. S. P., & Newton, J. (2009). Teaching ESL/EFL Listening and Speaking. Routledge.
7. TED Talks – www.ted.com
8. O‘zbekiston Respublikasi XTV (2020). Ingliz tili fanidan metodik qo‘llanma. Toshkent.